

Jerzy Zdanowski

WPROWADZENIE: MNIEJSZOŚCI ETNICZNO-RELIGIJNE A MODERNIZACJA W KRAJACH AZJI I AFRYKI

Kolejny numer „Krakowskich Studiów Międzynarodowych”, poświęcony krajom Afryki i Azji, pokazuje relacje między wspólnotami etniczno-religijnymi a państwem oraz charakteryzuje zmiany społeczne i kulturowe, jakie następują w obrębie tych wspólnot pod wpływem przemian modernizacyjnych. Samego słowa „modernizacja” nie należy rozumieć w odniesieniu do teorii modernizacji, oznaczającej upodobnianie się społeczeństw azjatycko-afrykańskich do zachodnich, lecz jako zmianę społeczno-kulturowego *status quo* w ogóle. To, że społeczeństwa Azji i Afryki są wieloetniczne i wieloreligijne jest powszechnie znane po dziesiątkach lat badań; równie dobrze znany jest fakt, że w państwach Azji i Afryki zachodzą obecnie poważne przemiany. W tym aspekcie rodzą się następujące pytania:

1. Jak kształtują się na badanym terenie stosunki między mniejszościami a państwem w układzie centrum–peryferia? Czy państwo jako instytucja z gruntu centralistyczna zagraża autonomii mniejszości, a jeśli tak, to jakimi środkami posługiwała się ta instytucja i posługuje wobec wspólnot mniejszościowych? Jak w dyskusjach o integralności państwa była i jest przedstawiana kwestia tożsamości mniejszości? W niektórych sytuacjach słabość władzy centralnej pobudzała aspiracje grup mniejszościowych do większej odrębności z autonomią lub posiadaniem własnego państwa włącznie. Jak reagowały władze centralne na takie tendencje?

2. W wielu państwach promowano budowę narodu pod hasłem „Jeden kraj – jeden naród”. W niektórych przypadkach służyły temu ideologie laickie, w innych – oparte na religii. Niwelowanie różnic kulturowych i „zacieranie” pamięci

zbiorowej w imię interesów nacji było układem niekorzystnym dla mniejszości etniczno-religijnych. Jakie są skutki tej polityki? Polem badawczym w tym zakresie może być ideologia, kultura państwa, promowane wzorce zachowań i spożycia, ale także system edukacyjny, eksponujący na przykład służbę dla ojczyzny.

3. Modernizacja promowana przez państwo obejmuje takie zjawiska, jak urynkowanie, uprzemysłowienie, urbanizacja, alfabetyzacja, nowe środki komunikowania. Jaki ma to wpływ na funkcjonowanie mniejszości etniczno-religijnych? Czy na badanym terenie postrzegają one te zjawiska jako swoją szansę, czy jako zagrożenie? Jak się zachowują w konsekwencji przyjęcia jednych z tych dwóch strategii: czy obserwuje się mobilność społeczną ludzi pochodzących z mniejszości, czy też tendencję do gettyzacji? Zagadnienie to można opisywać pokazując losy poszczególnych jednostek lub grup o określonej afiliacji etniczno-religijno-terytorialnej, ich kariery polityczne, kulturowe czy biznesowe. W niektórych przypadkach dochodziło do swojego rodzaju „zdrady” interesów grup etnicznej lub religijnej w imię kariery osobistej lub rodzinnej. W innych – grupy etniczno-religijne lub plemienne „delegowały” swoich przedstawicieli do ekip rządzących, a czasami jednocześnie i do grup opozycyjnych wobec tych ekip.

4. Interesujące jest również pytanie, czy otwartość gospodarki (nawet kontrolowana lub ograniczona) osłabia, czy umacnia – więzy terytorialne i etniczne. W wielu krajach politykę modernizacyjną prowadzą ekipy rządowe wywodzące się z określonych grup etniczno-religijnych. Czy w tej sytuacji modernizacja sprzyja umacnianiu się zasady merytokracji – co jest wymogiem efektywnego rozwoju, ale oznacza jednocześnie osłabienie afiliacji wspólnotowych – a może w takich warunkach prowadzi do nowych konstelacji etniczno-religijnych?

Do powyższych pytań odnoszą się zamieszczone w numerze rozważania. Ich autorami są zarówno autorzy wybitni, doświadczeni znawcy problematyki rozwojowej krajów Azji i Afryki, jak i początkujący lub wręcz debiutujący. Otwieranie przed młodymi badaczami łamów afro-azjatyckich numerów „Krakowskich Studiów Międzynarodowych” stało się już tradycją. W ten sposób nasze czasopismo, a wraz z nim i Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, pełnią niezwykle istotną misję pobudzania zainteresowania społeczeństwami Azji i Afryki oraz rozwijania w Polsce badań nad światem kultur pozaeuropejskich.

Wydając numer afro-azjatycki zachęcamy czytelników i autorów do zainteresowania się numerem kolejnym, który ukaże się w 2012 r., a będzie poświęcony relacjom między państwem a społeczeństwem.